

УДК 94(477)

Мельничук О.А. Радянське соціальне страхування в системі захисту робітників та службовців 20 – 30-х рр. XX ст. // Вісник інституту історії, етнології і права. – Вип.8. – Вінниця: ВДПУ, 2010. – С.142-144.

О.А. Мельничук

РАДЯНСЬКЕ СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ В СИСТЕМІ ЗАХИСТУ РОБІТНИКІВ ТА СЛУЖБОВЦІВ 20 – 30-Х РР. XX СТ.

Сучасне поняття соціального захисту населення включає у себе три складові форми: соціальне страхування, соціальне забезпечення та соціальне обслуговування. Кожна із вказаних форм виконує свою роль соціального захисту, однак їх питома вага, коло забезпечуваних, фінансові джерела, структура управління є досить різними¹.

Так, соціальне обслуговування полягає у наданні соціальних допомог населенню, фінансованих за рахунок податків чи інших надходжень до Державного бюджету. Соціальна допомога може реалізовуватися також у формі житлових субсидій, різного роду пільг, проведенням інших видів соціальної роботи серед населення.

Соціальне забезпечення, відповідно до чинного законодавства здійснюється у формі соціальних виплат певними категоріями громадян за рахунок коштів бюджетів різних рівнів. При цьому соціальні виплати малозабезпеченим чи постраждалим категоріям, переважною мірою непрацюючим, цілком визначаються основами економічної політики, фінансовим станом державного бюджету, іншими критеріями, що характеризують механізм їх надання, обмеження чи позбавлення. Правильно вибрані соціальні заходи держави в умовах ринкової економіки дають можливість контролювати і впливати на чинники соціальної напруженості чим і підтверджують ефективну роль системи соціального забезпечення².

Провідною формою соціального захисту населення в умовах ринкових трансформацій виступає соціальне страхування, що передбачає матеріальне забезпечення та надання соціальних послуг застрахованим особам та членам їх сімей у разі настання страхових випадків в порядку передбаченому соціальним

законодавством. На відміну від інших організаційно-правових форм соціального захисту, соціальне страхування поширюється виключно на найманих працівників, оскільки тісно пов'язане з їх трудовою діяльністю. При цьому виплата допомог застрахованим здійснюється за рахунок відповідних страхових фондів, що формуються через сплату страхових платежів роботодавцями та особами, на користь яких здійснюється соціальне страхування. За загальним правилом розміри одержуваних страхових сум обумовлені трудовим стажем, величиною заробітної плати, ступенем втрати працездатності. Соціальному страхуванню притаманні також: деперсоніфікація страхових сум, солідарна відповідальність фондів за страхові ризики. Разом із тим соціальне страхування слід вирізняти від інших видів державного страхування, тобто так званого цивільного або собистого страхування. У даному випадку участь застрахованої особи є добровільною, здійснюється на основі індивідуального договору залежно від її потреб та бажань щодо страхової суми, крім того, умови страхування можуть змінюватися за бажанням сторін³.

З усіх форм соціального захисту найближчим до комуністичної доктрини з її зрівняльним принципом було соціальне забезпечення, що розглядалося як прототип забезпечення непрацездатних за потребами, що пануватиме в комуністичному суспільстві. Крім того даний інститут давав можливість вже з самого початку реалізовувати класовий підхід у забезпеченні, матеріально підтримуючи лише ті соціальні верстви, що становили соціальну опору нового режиму. Соціальне страхування при цьому розглядалося як буржуазний інститут соціального захисту, притаманний лише капіталістичному суспільству⁴.

Вимушений перехід до НЕПу, що супроводжувався поглибленням соціального розшарування та розширення кола осіб, що потребували соціального захисту зумовив рішення радянсько-партійного керівництва про запровадження соціального страхування як провідної форми соціального захисту робітників та службовців в умовах ринкових відносин. Такий крок аж ніяк не свідчив про зміну основоположних принципів соціального захисту, а був лише спробою пристосування соціальної політики до політичного моменту. Основним

завданнями при цьому був захист пролетаризованих верств від декласування в умовах ринкової економіки, перенесення фінансового тягаря системи соціального захисту на підприємства недержавної форми власності та демонстрація турботи про робітничий клас перед міжнародною громадськістю. Відповідно до цього змінювався і зміст соціального страхування. За радянським законодавством сплата страхових внесків покладалася лише на роботодавців, в чому радянські ідеологи вбачали основну перевагу радянського страхування над зарубіжним. Натомість, при визначенні розмірів страхових тарифів перевага надавалася державним підприємствам та установам, для яких встановлювалися пільги, надавалися відстрочки у виплатах, скасовувалися заборгованості із сплати, запроваджувалося спеціальне кредитування. Незважаючи на те, що страхові внески сплачувалися за всіх працюючих, в основу забезпечення був покладений класовий принцип, за яким права на соціальні виплати були позбавлені в першу чергу політичні опоненти нової влади. Крім того, розміри соціальних виплат були поставлені у залежність від соціального статусу, майнового стану, території проживання, професії, характеру трудової діяльності, членства у профспілках⁵.

Таким чином, новоутворена форма соціального захисту працюючих у 20 – 30-ті рр. XX ст. під назвою «радянське соціальне страхування» представляла собою своєрідний симбіоз, в якому формування фінансової системи здійснювалося за принципами соціального страхування, а в основі механізму розподілу соціальних виплат лежали основні складові соціального забезпечення.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Болотіна Н.Б. Право соціального захисту: становлення і розвиток в Україні / Н.Б. Болотіна. – К.: Знання, 2005. – С. 63;
2. Сташків Б.І. Теорія права соціального забезпечення / Б.І. Сташків. [Навчальний посібник]. – К.: Знання, 2005. – С. 15;
3. Болотіна Н.Б. Право соціального захисту України / Н.Б. Болотіна. [Навчальний посібник]. – К.: Знання, 2005. – С. 210;
4. Винокуров А.Н. Социальное обеспечение (от капитализма к коммунизму) / А.Н. Винокуров. – М.: Издательство НКСО, 1921. – С. 11;
5. Мельничук О.А. Соціальне страхування в радянській Україні (20 – 30-ті рр. XX ст.) / О.А. Мельничук. – Вінниця: «Едельвейс і К», 2009. – С. 365.